कृष्ण आङ्गिरसः। इन्द्रः। जगती, १०-११ त्रिष्टुप् ।

अच्छा म इन्द्रं मतयः स्वर्विदः सध्रीचीर्विश्वा उशतीरनूषत।
परि ष्वजन्ते जनयो यथा पतिं मर्यं न शुन्ध्युं मघवानमूतये॥ १०.०४३.०१

जनयः- पत्न्यः। यथा। पतिम्- भर्तारम्। परि ष्वजन्ते- आलिङ्गयन्ति। तथा। मर्यं न शुन्ध्युम्- शुद्धं मर्त्यमिव स्थितम्। मघवानम्- सम्पद्वन्तम्। इन्द्रम्- परमेश्वरम्। अच्छ- अभिलक्ष्य। ऊतये- रक्षायै। स्वर्विदः- स्वर्गज्ञाः। सध्रीचीः- अनुकूलाः। विश्वाः- सर्वाः। उशतीः- कामयमानाः। मे- मम। मतयः। अनूषत- स्तुवन्ति ॥१॥

न घा त्वद्रिगप वेति मे मनस्त्वे इत्कामं पुरुहूत शिश्रय।
राजेव दस्म नि षदोऽधि बर्हिष्यस्मिन्सु सोमेऽवपानमस्तु ते॥ १०.०४३.०२

त्वद्रिक्- त्वदभिमुखम्। मे- मम। मनः- चित्तमस्ति। न घ- न खलु। अप वेति- अपगच्छति। पुरुहूत- इन्द्र। त्वे- भवति। कामम्। शिश्रय- स्थापयामि। दस्म- दर्शनीय। बर्हिषि अधि- दर्भासने चित्ताकाशे वा। राजेव- स्वामीव। नि षदः- उपविश। ते- तव। अवपानम्- अनुभवः। अस्मिन्- एतस्मिन्। सोमे- रसे। सु- सुष्ठु। अस्तु- भवतु ॥२॥

विषूवृदिन्द्रो अमतेरुत क्षुधः स इद्रायो मघवा वस्व ईशते।
तस्येदिमे प्रवणे सप्त सिन्धवो वयो वर्धन्ति वृषभस्य शुष्मिणः॥ १०.०४३.०३

इन्द्रः- ईशनदेवः। क्षुधः- तीव्राशायुक्तात्। अमतेः- अज्ञानात्। विषूवत्- विष्वक् वर्तको भवतु। सः। मघवा- सम्पद्वानिन्द्रः। वस्वः- संपदः। ईशते- ईष्टे। वृषभस्य- वर्षकस्य। शुष्मिनः- वृत्रशोषकस्य। तस्य- इन्द्रस्य। प्रवणे। इमे सप्त सिन्धवः- भूर्भुवरादिसप्तभूमिकास्थमूलशक्तिधाराः। वयः- जीवनम्। वर्धयन्ति ॥३॥

वयो न वृक्षं सुपलाशमासदन्सोमास इन्द्रं मन्दिनश्चमूषदः।
प्रैषामनीकं शवसा दविद्युतद्वि दत्स्वर्मनवे ज्योतिरार्यम्॥ १०.०४३.०४

Dr. Rangani
WEBOLIM

वयः- पक्षिणः। सुपलाशम्- सुपत्रम्। वृक्षम्- तरुम्। न- इव। चमूषदः- प्रतीकस्थाः। मन्दिनः- तोषकाः। सोमासः- रसाः। इन्द्रम्- परमेश्वरम्। असदन्- आसीदन्ति। एषाम्- एतेषां रसानाम्। अनीकम्- गणः। शवसा- बलेन। दविद्युत्- द्योतते। मनवे- विवेकिने। मन ज्ञाने। स्वः- स्वात्मना। आर्यं- आर्यशीलम्। ज्योतिः। विदत्- प्रयच्छति ॥४॥

कृतं न श्वघ्नी वि चिनोति देवने संवर्गं यन्मघवा सूर्यं जयत्।
न तत्ते अन्यो अनु वीर्यं शकन्न पुराणो मघवन्नोत नूतनः॥ १०.०४३.०५

श्वघ्नी- देवशुन्या सरमया अन्वेषणवेदनप्रतीकभूतया दस्युबाधकः। न- सम्प्रति। देवने- दस्युमर्दने। दिवु मर्दने। कृतम्- कृतकृत्यं चिद्रश्मिसमूहं गोसमूहम्। वि चिनोति। मघवा- सम्पद्वानिन्द्रः। संवर्गं- वृष्टिप्रदम्। सूर्यम्। जयत्- लेभे। चिद्रश्मिवर्षकमात्मसूर्यं वृत्रेभ्य आवरणेभ्यो जितवानित्याध्यात्मिके। तत्। ते- तव। वीर्यम्। अन्यः- इतरः। पुराणः- पुरातनः। नूतनः। मघवन्- सम्पद्वन्। न शकत्- न शक्नोति ॥५॥

विशंविशं मघवा पर्यशायत जनानां धेना अवचाकशद्वृषा।
यस्याह शक्रः सवनेषु रण्यति स तीव्रैः सोमैः सहते पृतन्यतः॥ १०.०४३.०६

मघवा- सम्पद्वतीशनाधिदेवता। विशंविशम्- सर्वासु प्रजासु। पर्यशायत- परिशेते। जनानाम्- उपासकानाम्। धेनाः- मन्त्रान्। वृषा- वर्षक इन्द्रः। अवचाकशत्- पश्यति। यस्याह- यस्यैव। सवनेषु- संभजनेषु। शक्रः- शक्त इन्द्रः। रण्यति- रमते। सः। तीव्रैः- उद्पूर्णैः। सोमैः- उत्साहमयै रसैः। पृतन्यतः- युद्धकामान् शत्रून्। सहते- अभिभवति ॥६॥

आपो न सिन्धुमभि यत्समक्षरन्सोमास इन्द्रं कुल्या इव ह्रदम्।
वर्धन्ति विप्रा महो अस्य सादने यवं न वृष्टिर्दिव्येन दानुना॥ १०.०४३.०७

आपः- उदकानि। सिन्धुम्- समुद्रम्। न- यथा। कुल्या इव- कुल्या यथा। ह्रदम्- सरसम्। तथा। सोमासः- रसाः। इन्द्रम्- ईशनाधिदैवतम्। समक्षरन्- सम्यक् क्षरन्ति। दिव्येन दानुना-

Dr. Rangaji

WEBOLIM

उदकदानेन। वृष्टिः। यवम्- धान्यम्। न- यथा तथा। अस्य- एतस्येन्द्रस्य। महः- महत्त्वम्। सादने- यज्ञसदने। विप्राः- मेधाविनः। वर्धयन्ति ॥७॥

वृषा न क्रुद्धः पतयद्रजस्स्वा यो अर्यपत्नीरकृणोदिमा अपः।
स सुन्वते मघवा जीरदानवेऽविन्दज्ज्योतिर्मनवे हविष्मते॥ १०.०४३.०८

रजःसु- लोकेषु। क्रुद्धः- युद्धसन्नद्धः। वृषा न- वृषभ इव। पतयत्- पतति। इमाः- एताः। अपः- मूलशक्तिधाराः। अर्यपत्नीः- आर्यशीलानां रक्षाः। आ अकृणोत्- अकरोत्। सः- असौ। मघवा- सम्पद्वानिन्द्रः। जीरदानवे सुन्वते- रसनिष्पादकाय। हविष्मते- हव्ययुक्ताय। मनवे- मनुष्याय। ज्योतिः। अविन्दत्- लेभे ॥८॥

उज्जायतां परशुर्ज्योतिषा सह भूया ऋतस्य सुदुघा पुराणवत्।
वि रोचतामरुषो भानुना शुचिः स्व१र्ण शुक्रं शुशुचीत सत्पतिः॥ १०.०४३.०९

ज्योतिषा। सह। परशुः- इन्द्रायुधभूतः। उज्जायताम्- उद्गच्छताम्। ऋतस्य- सत्यस्य। सुदुघा- दोग्ध्री वाक्। पुराणवत्- सनातनी। भूयाः- भूयात्। अरुषः- रोचमानः। शुचिः- शुद्ध आत्मसूर्यः। भानुना- प्रकाशेन। वि रोचताम्- ज्वलतु। सत्पतिः- सतः पालक इन्द्रः। स्वर्न- सूर्य इव। शुक्रं शुशुचीत- दीप्यताम् ॥९॥

गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन क्षुधं पुरुहूत विश्वाम्।
वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकेन वृजनेना जयेम॥ १०.०४३.१०
बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः।
इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु॥ १०.०४३.११

पूर्वं व्याख्यातम् (१०.४२.१०,११) ॥१० ।११॥

Dr. Rangani

WEBOLIM